

Phần thứ hai
CƠ HỌC CHẤT LƯU
1. CÁC CHUYÊN ĐỀ BỒI DƯỠNG

Chuyên đề 6:
CHẤT LỎNG ĐỨNG YÊN
A. TÓM TẮT KIẾN THỨC

I. ÁP SUẤT THỦY TĨNH

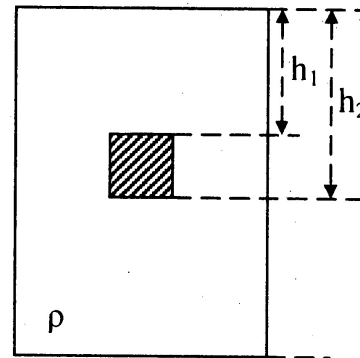
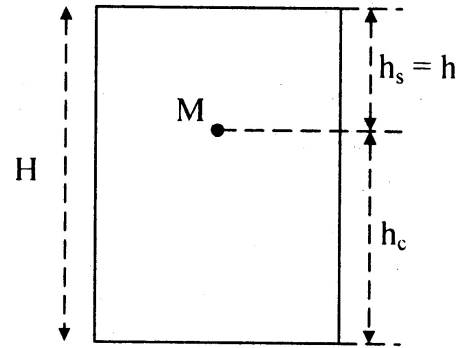
1. Định nghĩa: Áp suất thủy tĩnh là áp suất gây ra bởi chất lỏng đứng yên.

2. Đặc điểm

- Áp suất thủy tĩnh trong lòng chất lỏng là như nhau theo mọi hướng.
- Áp suất thủy tĩnh tăng theo độ sâu của chất lỏng.

3. Công thức: $p = p_a + \rho gh$ (6.1)

(p_a là áp suất khí quyển; ρ là khối lượng riêng của chất lỏng; h là độ sâu của điểm ta xét so với mặt thoáng).

II. CÔNG THỨC CƠ BẢN CỦA THỦY TĨNH HỌC

$$p_2 - p_1 = \rho g(h_2 - h_1) \quad (6.2)$$

($h_2 - h_1$ là hiệu độ sâu giữa hai điểm 1 và 2)

III. NGUYÊN LÝ PASCAN

Độ tăng áp suất lên một chất lỏng chứa trong một bình kín được truyền nguyên vẹn cho mọi điểm của chất lỏng và thành bình.

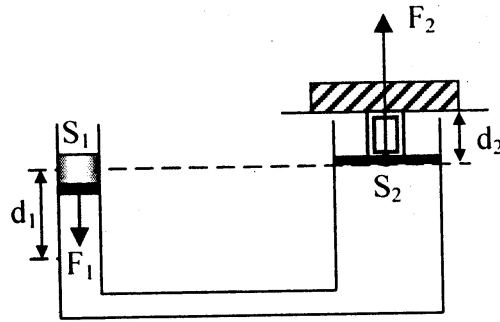
B. NHỮNG CHÚ Ý KHI GIẢI BÀI TẬP

☛. VỀ KIẾN THỨC VÀ KỸ NĂNG

- Theo định nghĩa chung, áp suất là áp lực lên một đơn vị diện tích tiết diện. Với định nghĩa đó thì: $p = \frac{F}{S}$.
- Cần phân biệt độ cao và độ sâu của một điểm trong lòng chất lỏng: độ sâu của một điểm được tính từ mặt thoáng chất lỏng, độ cao của một điểm được tính từ đáy bình chứa.

Như vậy, điểm M nằm trong khối chất lỏng có độ cao H thì: $H = h_c + h_s$.

- Nguyên lý Pa-xcan được ứng dụng trong *máy nén thủy lực*, với: $F_1 d_1 = F_2 d_2$ (F_1, F_2 là lực tác dụng vào các pittông diện tích tiết diện S_1, S_2 ; d_1, d_2 là độ dịch chuyển hai pittông của máy).

☞. VỀ PHƯƠNG PHÁP GIẢI

1. Với dạng bài tập về *sự thay đổi áp suất theo độ sâu*. Phương pháp giải là:

- Sử dụng các công thức:

+ Áp suất chất lỏng theo độ sâu: $p = p_a + \rho gh$.

+ Độ chênh lệch áp suất: $p_2 - p_1 = \rho g(h_2 - h_1)$.

(p_a là áp suất khí quyển; ρ là khối lượng riêng của chất lỏng; h là độ sâu của điểm ta xét so với mặt thoáng; $h_2 - h_1$ là hiệu độ sâu giữa hai điểm 1 và 2)

- Một số chú ý:

+ Đơn vị áp suất hệ SI : N/m^2 hay Pa ; đơn vị hỗn hợp là at (atmophe kĩ thuật) hoặc atm (atmophe vật lí); đơn vị khác $mmHg$, bar , $torr$ với:

$$1 atm = 1,013 \cdot 10^5 Pa = 760 mmHg; 1 at = 9,81 \cdot 10^4 Pa$$

$$1 bar = 10^5 Pa; 1 torr = 133,3 Pa = 1 mmHg...$$

+ Áp suất khí quyển: $1 atm = 1,013 \cdot 10^5 Pa = 760 mmHg \approx 1 at$.

+ Khối lượng riêng của không khí: $\rho_0 = 1,3 (kg/m^3)$; khối lượng riêng của một số chất lỏng thường gặp sau: nước ($\rho = 1000 kg/m^3$), xăng ($\rho = 700 kg/m^3$), rượu ($\rho = 790 kg/m^3$), ete ($\rho = 710 kg/m^3$)...

2. Với dạng bài tập về *áp lực của khí quyển hoặc chất lỏng lên một bề mặt đặt trong nó*. Phương pháp giải là:

- Sử dụng công thức: $F = pS$, (p áp suất khí quyển hoặc áp suất thủy tĩnh; S là diện tích bề mặt vật nằm trong không gian khí quyển hoặc trong lòng chất lỏng).

- Một số chú ý: Trong hệ đơn vị SI ; p tính bằng N/m^2 (hoặc Pa), S tính bằng m^2 , F tính bằng N .

3. Với dạng bài tập về *máy nén thủy lực*. Phương pháp giải là:

- Sử dụng công thức: $F_1 d_1 = F_2 d_2$ hay $\frac{F_1}{F_2} = \frac{d_2}{d_1} = \frac{S_1}{S_2}$.

(F_1, F_2 là lực tác dụng vào các pittông diện tích tiết diện S_1, S_2 ; d_1, d_2 là độ dịch chuyển hai pittông của máy).

- Một số chú ý: Pittông thường có dạng hình tròn nên

$$S = \pi R^2 \Rightarrow \frac{F_1}{F_2} = \frac{S_1}{S_2} = \left(\frac{R_1}{R_2}\right)^2.$$

C. CÁC BÀI TẬP VẬN DỤNG

6.1. Một phòng khách có kích thước: sàn $3,5m$ và $4,2m$; cao $2,4m$.

a) Trọng lượng không khí trong phòng khách là bao nhiêu?

b) Lực do khí quyển tác dụng lên sàn căn phòng là bao nhiêu?

Lấy $g = 9,8(m/s^2)$.

Bài giải

Gọi chiều dài và rộng của căn phòng là a và b ; chiều cao là h .

a) Trọng lượng không khí trong phòng khách

Ta có: $P = mg = \rho Vg = \rho abhg = 1,21.3,5.4,2.2,4.9,8 = 418N$

Vậy: Trọng lượng không khí trong phòng khách là $P = 418N$.

b) Lực do khí quyển tác dụng lên sàn căn phòng

Ta có: $F = pS = pab = 1,013.10^5.3,5.4,2 = 14,9.10^5 N$.

Vậy: Lực do khí quyển tác dụng lên sàn căn phòng là $F = 14,9.10^5 N$.

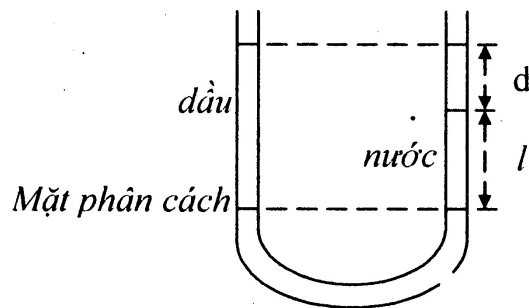
6.2. Một ống chữ U chứa hai chất lỏng cân bằng

tĩnh; nước với khối lượng riêng $\rho_1 = 10^3(kg/m^3)$ và

dầu với khối lượng riêng ρ_2 chưa biết (hình vẽ).

Phép đo thực tế cho $l = 135mm$ và $d = 12,5mm$.

Tính khối lượng riêng của dầu.

Bài giải

- Nhánh chứa nước, tại vị trí có độ cao bằng mặt phân cách: $p_1 = p_a + \rho_1 gl$.

- Nhánh chứa dầu, tại vị trí có độ cao bằng mặt phân cách: $p_2 = p_a + \rho_2 g(l + d)$.

- Vì $p_1 = p_2 \Leftrightarrow p_a + \rho_1 gl = p_a + \rho_2 g(l + d)$.

$$\Rightarrow \rho_2 = \rho_1 \frac{l}{l + d} = 10^3 \cdot \frac{135}{135 + 12,5} = 916(kg/m^3).$$

Vậy: Khối lượng riêng của dầu là $\rho_2 = 916(kg/m^3)$.

6.3. Tàu ngầm đang ở độ sâu $h = 1000m$. Tính áp lực tác dụng lên mặt kính cửa sổ hình tròn bán kính $r = 10cm$, biết khối lượng riêng của nước là $\rho = 10^3 (kg/m^3)$ và áp suất khí quyển là $p_a = 1,01 \cdot 10^5 Pa$. Cho $g = 9,8 (m/s^2)$.

Bài giải

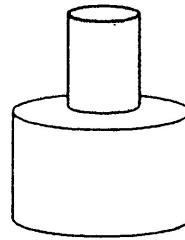
- Áp suất ở độ sâu $h = 1000m$:

$$p = p_a + \rho gh = 1,01 \cdot 10^5 + 10^3 \cdot 9,8 \cdot 10^3 = 9,9 \cdot 10^6 (N/m^2).$$

- Áp lực lên mặt kính cửa sổ tàu:

$$F = pS = p \cdot \pi r^2 = 9,9 \cdot 10^6 \cdot 3,14 \cdot (10^{-1})^2 = 31,1 \cdot 10^4 N.$$

6.4. Một thùng hình trụ đáy hình tròn, bán kính $60cm$, cao $1,8m$ phía trên nắp có gắn một ống nhỏ thẳng đứng hình trụ cao $1,8m$, đường kính tiết diện $12cm$. Nước được đổ đầy đến miệng ống. Tính tỉ số áp lực tác dụng lên đáy thùng và trọng lượng của nước trong thùng và ống hình trụ. Lấy $g = 10 (m/s^2)$, bỏ qua áp suất khí quyển.

Bài giải

- Thể tích nước tổng cộng trong thùng và ống: $V = V_1 + V_2$.

$$\Leftrightarrow V = Sh + sh = \pi R^2 h + \pi r^2 h = \pi h (R^2 + r^2).$$

- Trọng lượng nước tổng cộng trong thùng và ống: $P = P_1 + P_2$.

$$\Leftrightarrow P = \rho g (V_1 + V_2) = \rho g \pi h (R^2 + r^2).$$

- Áp lực lên đáy thùng: $F = pS = \rho g 2hS = \rho g 2h\pi R^2$.

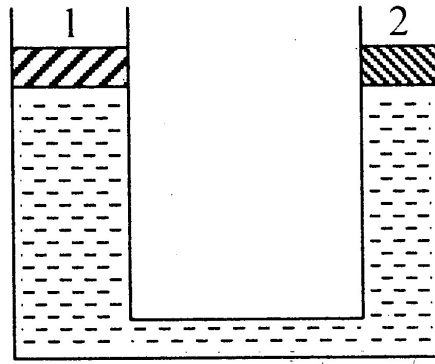
- Tỉ số áp lực tác dụng lên đáy thùng và trọng lượng của nước trong thùng và ống hình trụ:

$$\frac{F}{P} = \frac{\rho g 2h\pi R^2}{\rho g \pi h (R^2 + r^2)} = \frac{2R^2}{(R^2 + r^2)} \approx 2, (r \ll R)$$

Vậy: Tỉ số áp lực tác dụng lên đáy thùng và trọng lượng của nước trong thùng và ống hình trụ:

$$\frac{F}{P} \approx 2 (r \ll R)$$

6.5. Hai bình thông nhau chứa cùng một chất lỏng có khối lượng riêng là ρ và được đậy kín bằng hai pittông có khối lượng m_1 và m_2 . Hai pittông ở cùng một độ cao. Nếu đặt lên pittông 1 một vật có khối lượng m thì khi cân bằng pittông 2 nâng cao lên so với vị trí ban đầu một đoạn là h . Hỏi nếu đặt lên pittông 2 một vật có khối lượng m thì khi cân bằng pittông 1 nâng cao lên so với vị trí ban đầu một đoạn là bao nhiêu?

Bài giải

- Hình a: $p_A = p_B \Leftrightarrow \frac{P_1}{S_1} = \frac{P_2}{S_2} \Leftrightarrow \frac{m_1}{S_1} = \frac{m_2}{S_2}$ (1)

- Hình b: $p_C = p_E = p_0 + \rho g(h + h_1)$.

$\Leftrightarrow \frac{m + m_1}{S_1} = \frac{m_2}{S_2} + \rho g(h + h_1)$ (2)

+ Từ (1) và (2): $\frac{m}{S_1} = \rho g(h + h_1)$ (3)

+ Mặt khác: $h_1 S_1 = h_2 S_2$ (4)

+ Từ (3) và (4): $m = \rho g(S_1 + S_2)h$ (5)

- Hình c: $p_I = p_H \Leftrightarrow \frac{m_1}{S_1} + \rho g(h_2 + h_3) = \frac{m + m_2}{S_2}$

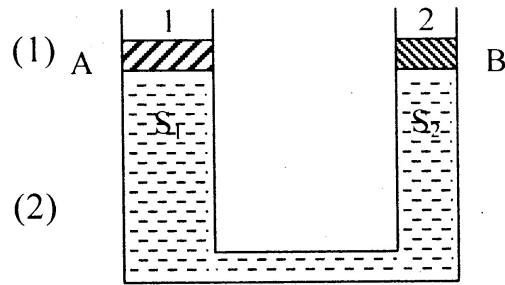
+ Từ (1) và (6): $\frac{m}{S_2} = \rho g(h_2 + h_3)$ (7)

+ Mặt khác: $h_3 S_1 = h_2 S_2$ (8)

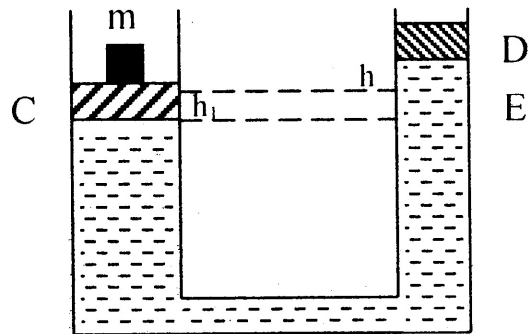
+ Từ (7) và (8): $m = \rho g(S_1 + S_2)h_3$ (9)

- So sánh (5) và (9): $h_3 = h$.

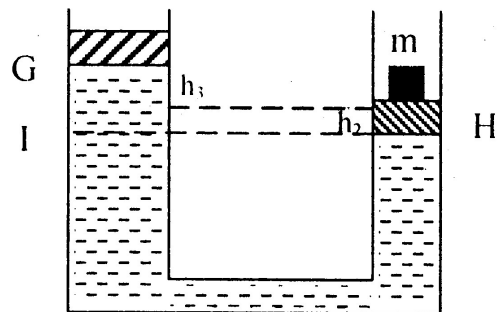
Vậy: Nếu đặt lên pittông 2 một vật có khối lượng m thì khi cân bằng pittông 1 nâng cao lên so với vị trí ban đầu một đoạn là h .

Hình a

Hình b

Hình c

6.6. Một máy nâng thủy lực của trạm sửa chữa ô tô dùng không khí nén lên một pittông có bán kính 5cm . Áp suất được truyền sang một pittông khác có bán kính 15cm . Hỏi khí nén phải tạo ra một lực ít nhất bằng bao nhiêu để nâng một ô tô có trọng lượng 13000N ? Áp suất khí nén khi đó bằng bao nhiêu?

Bài giải

Ta có: $\frac{F_1}{F_2} = \frac{S_1}{S_2} = \left(\frac{r_1}{r_2}\right)^2 \Rightarrow F_1 = F_2 \left(\frac{r_1}{r_2}\right)^2 = 13000 \cdot \left(\frac{5}{15}\right)^2 = 1444\text{N}$.

Áp suất khí nén: $p_1 = \frac{F_1}{S_1} = \frac{F_1}{\pi r_1^2} = \frac{1444}{3,14 \cdot 0,05^2} = 18,136 \cdot 10^5 \text{ (N/m}^2\text{)}$

Vậy: Để nâng ô tô có trọng lượng 13000N khí nén phải tạo ra một lực ít nhất là $F_1 = 1444\text{N}$ và khi đó áp suất khí nén là $p_1 = 18,136 \cdot 10^5 \text{ (N/m}^2\text{)}$.

6.7. Một bình hình trụ đựng nước và thủy ngân. Khối lượng của thủy ngân bằng n lần khối lượng của nước. Chiều cao của cột chất lỏng trong bình là h . Tính áp suất của chất lỏng ở đáy bình.

Áp dụng: $h = 143\text{cm}$; $n = 1$; khối lượng riêng của nước $\rho_1 = 10^3 \text{ (kg/m}^3\text{)}$; khối lượng riêng của thủy ngân $\rho_2 = 13,6 \cdot 10^3 \text{ (kg/m}^3\text{)}$; $g = 9,8 \text{ (m/s}^2\text{)}$.

Bài giải

- Áp suất chất lỏng ở đáy bình: $p = \rho_1 g h_1 + \rho_2 g h_2$ (1)

Với: $h_1 + h_2 = h$, h_1 : nước; h_2 : thủy ngân (2)

- Vì khối lượng cột thủy ngân bằng n lần khối lượng cột nước nên:

$m_2 = n m_1 \Leftrightarrow \rho_2 S h_2 = \rho_1 S h_1 \Leftrightarrow \rho_2 h_2 = \rho_1 h_1$ (3)

- Từ (2) và (3): $\rho_2 (h - h_1) = \rho_1 h_1$

$\Rightarrow h_1 = \frac{\rho_2 h}{\rho_2 + n \rho_1}$; $h_2 = \frac{n \rho_1 h}{\rho_2 + n \rho_1}$.

- Thay vào (1):

$p = \rho_1 g \frac{\rho_2 h}{\rho_2 + n \rho_1} + \rho_2 g \frac{n \rho_1 h}{\rho_2 + n \rho_1} = \frac{(n+1) \rho_1 \rho_2 g h}{\rho_2 + n \rho_1}$.

- Thay số: $p = \frac{(1+1) \cdot 10^3 \cdot 13,6 \cdot 10^3 \cdot 9,8 \cdot 1,43}{13,6 \cdot 10^3 + 10^3} = 26100 \text{ (N/m}^2\text{)}$

Vậy: Áp suất của chất lỏng ở đáy bình là $p = 26100 \text{ (N/m}^2\text{)}$.

